

Драган Бабић

СЕНТИМЕНТАЛНО ПУТОВАЊЕ КРОЗ ХРАНУ

Владислав Бајац: *Гастрономадске приче*,
Архипелаг, Београд, 2012.

У мојој земљи је беснео рат. [...] Нисам бежао ни из земље ни од земље. Напротив. Али бежао сам у причу (која је била живот).

А прича је текла овако.

Прича о причи (Ној на сјо начина)

Трећа збирка кратких прича Владислава Бајца, *Гастрономадске приче*, погодна за обимније истраживање о мешању жанрова које доводи до нових, хибридних дела савремене књижевности, читаоцима нуди повратак овог аутора форми кратке приче након двадесет година и пет романа. Питања која, између осталих, могу да се поставе су: како аутор повезује досадашњи опус са новим текстовима, до каквих резултата долази и шта је то „гастрономадско” у овој збирци?

Сам Бајац креће од одговора на треће питање, тј. од објашњења те необичне и упечатљиве сливенице, и то у причи „С Вером у храну” која отвара збирку и донекле служи као манифест осталима. Читалац открива како се спајају ауторове највеће опсесије у оквиру овог дела: љубав према путовањима и љубав према храни. По њему, путописац ствара нови жанр, *номадизам*, који се након додира са храном претвара у *гастрономадизам*, а он сам, временом, уживајући у храни и путовањима, постаје *гастросексуалац* и *самогастросексуалац*, док на крају не достигне *гастроеројмански ниво* у којем се стварају *гастрономадске приче*. Објаснивши ово, Бајац спрема читаоце за оно што је пред њима и даје им увид у стање сопственог ума и тела приликом писања ових прича.

Он, дакле, путује по свету и дегустира локалне кухиње, упознаје се са људима, доживљава специфична и упечатљива искуства и записује их. На читаоцима остаје да схвате колико су касније приче заправо продукт таквог стања и да ли се поклапају са „идејом гастрономадства” изнесеном у уводу. Троугао аутор–храна–путовање се стога појављује у наредним целинама, а пажљиви читаоци у свакој проналазе те елементе – чак и када се један од њих слабије манифестује.

Имајући на уму значај хране, Бајац формира збирку повезујући њену тему и структуру, те она има облик менија са предјелом (раније поменутом уводном причом), више главних јела и десертом. У њима аутор описује пределе које је обишао и храну на коју је наилазио, чиме даје оправдање за оно *номадско* у себи. Наравно, већ се овде потеже питање аутентичности прича и њихових извора и дилема да ли су све оне стриктно аутобиографске и, уколико нису, колико је у њима стварног, а колико измишљеног. Разноликост предела у којима се одвијају радње прича – Италија, Словачка, Кина, Исланд, Француска, Египат, Немачка, Србија, Шведска – доводи до сумње у чињеницу да су се све оне десиле самом Бајцу. Иако на то питање може да одговори само аутор, он то не чини увек отворено, већ аутентичност прича гради наративним структурама којима убедљиво описује разноликост и суштину јунака различитих меридијана. Чак и скептичнији читаоци могу као скоро потпуно аутобиографске да одреде приче „Братислава (Брат-и-слава)”, „Прича о причи (Ној на сто начина)” и „Коњички клуб (Басна усред бајке)”, а уколико ово није довољно, аутор се служи малим триком којим спаја себе као стварну особу чија се биографија налази на крају књиге и личност која се крије иза маске наратора и/или протагонисте. Наиме, приповедач често признаје да је писац, аутор дела сличних онима из Бајчевог опуса и гост светских сајмова, фестивала и окупљања којима је и Бајац присуствовао. Тако спомиње своје иностране издаваче и преводиоце и детаље о насловима који су у процесу писања у тренутку одвијања радњи одређених прича, чиме не само да повезује ово дело са остатком опуса, већ и пружа читаоцима интимне информације о настанку ранијих књига. На пример, прича „Подрум с погледом” прећутно спомиње роман *Хамам Балканија*, који је тада, 2006. године, у настајању, а који је вероватно и покретач догађаја у причи „Брехтови ресторани”, која се одвија 2011. године приликом ауторове посете Немачкој и сусрета са новинарем који је написао критику његове „последње књиге”. Уз то је интересантан запис о „постанку” збирке *Подметачи за снове, џејоеџичне басне*, коју Бајац открива у „Причи о причи (Ној на сто начина)”: Бајац се, наиме, током зиме 1991. и 1992. године налазио у Француској и писао то дело, а у разговору са Кенетом Вајтом, творцем појма *џејоеџика*, детаљно је описао причу

„Ној на сто начина” и тако успео да споји ову збирку са оном коју је написао пре двадесет година. Повезујући „правог” Бајца, писца, и оног „фиктивног” Бајца који је јунак и наратор прича, аутор повезује две стране своје личности и помаже читаоцима у откривању веродостојности текста који је пред њима, а који се, као и његов номадизам, не доводи у питање услед врло убедљивог и природног, на тренутке скоро исповедног и аутентичног приповедања.

Што се тиче аспекта хране, приче се деле на оне у којима се она појављује маргинално и оне у којима је доминантна. Понесен утицајем путовања и различитих дестинација, аутор представља исту тему на много начина чиме наглашава разноврсност хране, али и једнаку опсесију која га свуда прати. Храна се налази не само у *гасиро* одређењу наслова збирке, већ и, отворено, у насловима прича „С Вером у храну”, „’Код Два прождрљивца” и „Брехтови ресторани”. Аутор о храни пише подједнако уверљиво и када објективно представља свој однос према њој („С Вером у храну”: „Да се разумемо, ја сам савршено неталентован за кување. Али сам зато изразито талентован у препознавању доброг јела. Једино у чему сам од тога још бољи јесте уништавање тог откривеног јела то јест уживање да га поједем. И показивање тог уживања.”) и када осећа страст која се каткад скоро граничи са еротском привлачношћу („’Код Два прождрљивца”: „Када сам пробао карбонару, помислио сам да ћу се заједно са пармезаном у њој растопити. Одбранио сам се од алавости – *ворацитија*, једва. [...] Шта је било даље, не знам. Био сам пијан од хране.”). Евидентно је, дакле, да је Бајац велики хедониста који своју љубав према храни исказује не само удубљујући се у њене укусе, већ и пишући о њој, глорификујући је толико често и уверљиво да дочарава понашање истинског гурмана који једе не ради јела, већ да би уживао у оном што је пред њим. Са друге стране, храна у причама које нису стриктно представљање Бајчеве опсесије за јелом има секундарну улогу и присутна је успутно док се аутор окреће истраживању других тема. Међу њима је најемотивнија заправо историја његове породице у причама „Братислава (Брат-ислава)” и „Човек који је ходао уназад или Мој отац у Кини” у којима Бајац пише о брату, односно оцу. Иако су посвећене одређеним људима, оне су заправо и историја његове породице и, читајући их заједно (а аутор их је заиста поставио једну након друге), можемо их повезати у већу целину којом се присније упознаје писац. Међу најупечатљивијим одликама збирке је такође и критика друштва укључена у неколико прича (између осталих „Подрум с погледом”, „Причи о причи (Ној на сто начина)” и „Коњички клуб (Басна усред бајке)”). Неправде које се чине његовој домовини Бајца снажно погађају и наводе га да се против њих бори на једини могућ начин: критиком ставова и

особа које су до њих довеле. Свакако најоштрија јесте опаска којом пореди промене након пада социјалистичких режима у СФРЈ и Чехословачкој у причи „Братислава (Брат-и-слава)”: „Југославија се у сопственој крви купала, а Чехословачка била паметнија користећи воду. Очигледно да је питање хигијене растанка било веома различито схваћено.” Он коментарише живот у СФРЈ, рат деведесетих година, НАТО бомбардовање и распад Србије и Црне Горе, тј. све пресудне друштвено-политичке промене које су обележиле његову домовину током периода у којем је он у стању да их документује. Иако изгледа као да некада према рату има пасиван и дистанциран став, Бајац је заправо дубоко потресен злочинима, првенствено у причи „Коњички клуб (Басна усред бајке)”, у којој описује како покушава да рационализује догађаје из 1999. године својим двома ћеркама и схвата да је једини начин да преточи стварност у фикцију и да им је исприча у ублаженој и питомијој варијанти: „Тако сам стваран живот преносио у бајку. А деца ко деца – у бајке верују”. Овако Бајац представља и другу страну своје личности у *Гастрономадским причама*, те се испоставља да је он такође и хроничар промена у друштву и коментатор новије историје своје земље.

Бајац у неколико наврата повезује опсесију у овој збирци са опсесијом свог живота и тако доводи читаоца до неочекиваних спојева хране и књижевности. То чини у причи „Код Два прождрљивца” када пореди „љубавни троугао” писца, текста и читаоца са односом који се образује између хране и једног или више конзумента. Прича „Брехтови ресторани” је заправо триптих записа о кантини, пивници и ресторану у Берлину које је Бертолт Брехт посећивао, а које Бајац открива посетама током три узастопне вечери. Напослетку, он у причи „Човек који је ходао уназад или Мој отац у Кини” напомиње како је епитом кинеске културе и нације управо једна одређена чајданица која је уједно и ресторан. Из овога се може видети да се поимања хране и књижевности донекле изједначују код овог аутора, те да обе доводе до исте опсесије и хедонистичког уживања свих чула. Он преплиће нарацију о храни са описима путовања, а то све непретенциозно повезује детаљима о осталим битним аспектима свог живота – књижевности, Београду и својој породици. Стога збирка *Гастрономадске приче* јесте и космополитског и локалног карактера, њене теме су и приватне и опште, а оквир прича остаје отворен за разноврсне интерпретације.